

Qocaman teatrımızın gənc məskəni

“Teatr binaları” silsiləsindən növbəti yazı

... “Atanla birlikdə müəllimlərin avqust konfransından çıxıb getdik Zəhra bibingilə. Təzə evlənmişdik, baldızım mənə ayaqaçdı-ya çağırırdı. Bibingilin məhləsinə çatanda gördük ki, orda bir vur-çatlasın var, gəl görəsən. Söküntünün içindən birtəhər keçib bibingilə çatdıq. Çatan kimi də Zəhra dedi ki, düz bizim məhlənin yerində teatr binası tikiləcək, bizim evlər də plana düşüb, söküləcək. Bir qədər sonra qonşu uşaqlardan biri qaçıb gəldi ki, başladı. Hamımız Zəhrəgilin evinin damına çıxıb baxdıq. Teatrın təməlqoyma mərasimi idi. Xeyli hökumət adamı, sənətkar yığılmışdı. Çıxış edənlərdən Mirzə İbrahimovla Adil İsgəndərovu tanıdım”...

Bu, mənim teatrsevər, müəllim anam Cənnət xanımın gənclik xatirəsidir. İşə bax ki, uşaq vaxtı eşitdiyim əhvalat indi, həmin xətirənin yaranmasından düz 70 il sonra “Teatr binaları” silsiləsindən hazırladığım yazıda işimə yararır.

Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının yeni binası Bakıdakı digər teatr binaları ilə müqayisədə xeyli cavan sayılsa da, nədənsə onun haqqında məlumat tapmaq qəliz məsələdir. Deməli, bu boşluğu mümkün qədər doldurmaq gərəkdir.

İllərdən bəri formalaşmış məşhur ifadəni işlətsək, Azdrama binasının tarixi ilə bağlı axtarışa çıxanda məlum oldu ki, rəhmətlik anam yanlış deyil. “Kommunist” qəzetinin (indiki “Xalq qəzeti”) 28 avqust 1954-cü il tarixli sayında birinci səhifədə yeni binaya dair Azər.TA-nın (indiki AZƏRTAC) geniş məlumatı yer alıb.

“M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının yeni binasının bünövrəsi qoyulmuşdur” başlıqlı materialda oxuyuruq: “Avqustun 27-də Bakı şəhərinin yüzlərlə nümayəndəsi, ədəbiyyat və incəsənət işçiləri, partiya, sovet və həmkarlar ittifaqı işçiləri M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının yeni binasının tikintisi meydançasına toplaşmışdılar. Burada teatr binasının bünövrəsinin qoyulması münasibəti ilə təntənəli mitinq oldu.

Mitinq Azərbaycan KP (Kommunist Partiyası – red.) Bakı şəhər komitəsinin katibi M.Qurbanov açaraq, Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri M.İbrahimov (yazıçı Mirzə İbrahimov 1954–1958-ci illərdə respublika Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri olub) yoldaşa söz verdi.

M.İbrahimov yoldaş öz çıxışında qeyd etdi ki, M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Dövlət Dram Teatrının yeni binasının tikilməsi respublikanın mədəni həyatında böyük hadisədir. Bu, bir daha sübut edir ki, Kommunist Partiyası və Sovet hökuməti Azərbaycan xalqının mədəni inkişafı üçün daim qayğı göstərirlər”.

Məlumatda daha sonra teatrın direktoru Adil İsgəndərovun, neft sənayesi naziri T.Qasımovun

(Musiqili teatrın yerləşdiyi bina) Dram teatrının tələblərinə cavab vermirdi. O zaman yeni binanın layihəsi memar Qəzənfər Əlizadəyə tapşırılmışdı. Qəzənfər Əlizadə layihələrində Azərbaycan və klassik Qərb memarlığının fraqmentlərini böyük bacarıqla uzlaşdırmağı bacarırdı.

Teatr binasının tikilməsi üçün qədim Quba meydanına çıxan, məşhur Sovetski məhəlləsinin ən aşağı hissəsindəki daxma tipli, köhnə, komfortlu yaşayış üçün heç bir şəraiti olmayan tikililərə o zaman sürətlə inkişaf edən Nərimanov (indiki Cavid) prospektində (metronun “Elmlər Akademiyası” stansiyası ilə üzübüz) yerləşən beşmərtəbəli “xruşovka” deyilən binalarda mənzillər verildi.

Teatrın binası altı ilə tikildi. 1960-cı ildə Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin qırılıllığı təzə teatr binasında qeyd edildi. Sov.KP MK-nın Birinci katibi Nikita Serqeyeviç Xruşşov bu münasibətilə Bakıya səfər etmiş, yeni binada təşkil olunan bayram tədbirində çıxış etmişdi.

Lakin teatrın kollektivi təzə binaya yayda, teatrların sakit mövsümündə yığılırdı. Bunun bir səbəbi də, çox güman ki, teatrın əsas tamaşa salonu, foyesi, tamaşaçıların görə biləcəyi bütün məkanları hazır olsa da, məşq, qrim otaqları, rekvizit otaqları kimi yardımçı bölmələrinin istifadəyə hələ tam hazır olmaması idi. Ehtimalımızı dəqiqləşdirmək üçün bir sıra mənbələrə müraciət etdik. İkicildlik “Akademik Milli Dram Teatrı: foto-salname” kitab-albomunu (2010) vərəqləyəndə ehtimalımız təsdiqləndi.

“22.09.60. Kollektivin bütün üzvləri məzuniyyətdən və əlavə istirahətdən qayıtdılar. Yığıncaq oldu. Mədəniyyət naziri Abdulla Bayramov bildirdi ki, bina tam hazır deyil. Nazir kollektivə 23, 24, 25 və 26 sentyabrda əlavə istirahət günləri verilməsini təklif etdi. 27.09 qanuni istirahət gündür” (II cild, s. 159).

Təxminən iki həftə ərzində kollektiv Bakı qəsəbələrində səyyar tamaşalarla çıxış edir. Nəhayət, oktyabrın 15-nə dair qeyddə oxuyuruq: “Teatr mövsümünün açılışı münasibətilə yığıncaq oldu. M.Qurbanov, A.İsgəndərov, A.S.Gəraybəyli, Ə.H.Ələkbərov, A.Babayev, N.M.Hidayətəzadə çıxış etdilər.

Təntənəli mərasimdə Azərbaycan Respublikasının rəhbərləri iştirak edirdilər. Tamaşadan sonra V.Y.Axundov (Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi Vəli Axundov – red.), M.Ə.İsgəndərov (Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin sədri Məmməd İsgəndərov), S.M.Cəfərov (Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri Səftər Cəfərov) səhnə arxasına gəlib aktyorları və teatrın bütün işçilərini təbrik etdilər. Yeni binanın açılışı günü ilk tamaşa “Almaz” əsəri oynanıldı.

Teatr binası sovet modernizmi üslubu ilə klassik üslubun uzlaşdırılması tərzində, paralelepiped formasında inşa edilmişdi. Binanın fasadı sütunlar və hündür tağ pəncərələrlə həll edilirdiyindən onun görkəmi ağır təsir bağışlamırdı. Əməkdar memar, memarlıq elmləri üzrə elmlər doktoru, Azərbaycan Memarlıq

və İnşaat Universitetinin professoru Nizami Nağıyev “Azərbaycan Respublikası şəraitində memarlıq irsinin mənimsənilməsi prinsipləri, kütləvi yaşayış tikintisinin estetikası və memarlığın yaradıcı istiqamətinin təkamülü” əsərində teatr binası və onun memarları haqqında belə yazır: “Ruhən milli memarlığın yaradılması memar Q.Əlizadənin axtarış predmetidir. Onun memar M.Mədətov ilə birlikdə layihəsini verdiyi Azərbaycan Dram Teatrının binası memarlıq-məkan və plastik həllinə görə maraqlıdır. Binanın kompozisiyası order memarlığının klassik həllində milli ruhun interpretasiyasına əsaslanır. Tökmə sütunlardan istifadə etməklə qurulmuş çoxsütunlu çardağ evyan formasında həll edilmiş ki, bu da Azərbaycan xalq memarlığında yay tikillərinin tərtibat formasıdır”.

Burda hələlik son dəfə 2008-2010-cu illərdə əsaslı təmir və yenidənqurma işləri görülmüşdür. Bərpəçilərin qarşısında memarların ilkin layihəsini pozmadan binaya yeniliklər gətirmək kimi vəzifə qoyulmuşdu. Binanın fasadı yeniləndi, ona bəzəkli panellər və şüşə virajlar əlavə edildi. Altı görkəmli Azərbaycan dramaturqunun eyvandakı büstü də bərpə edilərək yerinə qaytarıldı.

Bundan başqa, dekorasiyaları daşımaq üçün xüsusi keçid, əlavə olaraq yeni ikimərtəbəli bina və digər yardımçı tikililər inşa edildi. Dülger, çəkmə və tikiş sexləri əsas binadan yeni korpusa köçürüldü. Tamaşa salonunda müasir işıqlandırma və akustika sistemləri quraşdırıldı. Azdrama 2010-cu il martın 10-da – Milli Teatr Günündə teatr yenilənmiş binada və 540 nəfərlik tamaşaçı salonunda gec də olsa, teatr mövsümünü açdı...

Teatrın yeni binasının açılışı. 1960-cı il

Teatrın yeni binasının açılışı. 1960-cı il

Teatrın yeni binasının açılışı. 1960-cı il

Teatrın yeni binasının açılışı. 1960-cı il

nəfər tamaşaçıya hesablanmış salon ikinci mərtəbədə yerləşirdi, bura iki tərəfdən enli mərmər pilləkən qalxırdı. Tamaşaçı yerləri parterdə, beletajda, eyvanda və iki yaruslu lojalarda yerləşirdi.

Bina hazır olandan sonra aydın oldu ki, teatr şəhərin ən gözəgəlimli tikililərindən biridir və o, Bakının bənzərsiz simasının formalaşmasında aparıcı rollardan birini oynayacaq. Teatr keçmiş Quba meydanının (o zaman isə Dmitrov meydanının) əsas memarlıq nümunəsinə çevrildi.

Lakin binanın tikilməsi Bakının baş planına təsirsiz ötürülmür. Bina Sabunçu vağzalından üzüyuxarı, ta Dağlıq küçələrini kəsənədək Sovetski məhəlləsinədək qalxan Basın (indi Füzuli) küçəsinin yolunu kəsdi və Basın küçəsi 1 ünvanını daşımağa başladı. Beləliklə, artıq Bakı şəhərsalma və memarlıq baxımından yaranmış bir problemi həll etməli idi: respublikanın ana teatrının qarşısı təkə abad və geniş yox, həm də şəhərin görkəminə öz töhfəsini verəcək meydanla süslənməli idi. Bu, artıq başqa bir yazının mövzusu olduğu üçün onu başqa vaxta saxlayırıq.

1960-cı ildən sonra teatrın binası bir neçə dəfə təmirə bağlandı. Bu da təbii idi, insanlar kimi binalar da qocalır. Üstəlik, tikinti-təmir, bərpa texnologiyaları durmadan yenilənir və teatr tamaşaçılarına təkə sənət baxımından deyil, həm də texniki baxımdan tələblər dəyişir.

Burda hələlik son dəfə 2008-2010-cu illərdə əsaslı təmir və yenidənqurma işləri görülmüşdür. Bərpəçilərin qarşısında memarların ilkin layihəsini pozmadan binaya yeniliklər gətirmək kimi vəzifə qoyulmuşdu. Binanın fasadı yeniləndi, ona bəzəkli panellər və şüşə virajlar əlavə edildi. Altı görkəmli Azərbaycan dramaturqunun eyvandakı büstü də bərpə edilərək yerinə qaytarıldı.

Bundan başqa, dekorasiyaları daşımaq üçün xüsusi keçid, əlavə olaraq yeni ikimərtəbəli bina və digər yardımçı tikililər inşa edildi. Dülger, çəkmə və tikiş sexləri əsas binadan yeni korpusa köçürüldü. Tamaşa salonunda müasir işıqlandırma və akustika sistemləri quraşdırıldı. Azdrama 2010-cu il martın 10-da – Milli Teatr Günündə teatr yenilənmiş binada və 540 nəfərlik tamaşaçı salonunda gec də olsa, teatr mövsümünü açdı...

“Teatr binaları” silsiləsinə başlayanda, təbii ki, Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrının binası barədə də yazı nəzərdə tutulmuşdu. Nədənsə, digər binalar barədə material tapmaq daha asan olduğundan, ya da hansısa səbəbdən bu teatr binası barədə yazımız avqusta qaldı. Necə deyirlər, söz vaxtına çəker. Hər təsadüfdə bir zərurət varmış. Bu ay paytaxtımızın ən gözəl binalarından birinin təməlinin qoyulmasının düz 70 ili tamamdır. Bu da bir tarix, əlamətdar gündür.

Oxuduğunuz araşdırma yazısı da “Mədəniyyət” qəzetinin həmin əlamətdar günə töhfəsi olsun.

Gülcahan Mirməmməd